

Ilmastonmuutos ja sen vaikutukset saamelaiskulttuuriin ja saamelaisten kotiseutualueelle

Opetusta tukeva lisämateriaali saamelaisopetukseen ja
ilmastonmuutosta käsittelevään opetukseen
OSA 6

SÁMI DÁLKKÁDATRÁÐÐI • SÄÄMI ŠODDÂDÂHRÄÄÐI • SÄÄ'M ÄIMMÕS-SUÅVTÕS
SAAMELAINEN ILMASTONEUVOSTO • SAMISKA KLIMARÅDET • SAAMI CLIMATE COUNCIL

Tietoa materiaalista

- Materiaalin on tuottanut saamelainen ilmastoneuvosto ja saamelaisen ilmastoneuvoston SAAMI-INDI- hanke opetukseen, koulutukseen ja yleisen tietoisuuden lisäämiseksi esimerkiksi osana saamelaisopetusta, ilmasto-opetusta ja luontokasvatusta.
- **Materiaalin kaupallinen käyttö on kielletty.**
- Materiaali on julkaistu CC BY 4.0 -lisenssillä.
- Tarkempia tietoja opetusta tukevan materiaalin tarkoituksesta ja sisällöstä löytyy [oheisesta tiedostosta](#). Toivomme, että tutustutte siihen ennen materiaalin käyttöä.

- Materiaalin viittausohje: Saamelainen ilmastoneuvosto 2026. Ilmastonmuutos ja sen vaikutukset saamelaiskulttuuriin ja saamelaisten kotiseutualueelle. Opetusta tukeva materiaali. OSA 6. Ramádat 5/2026. Saamelaisen ilmastoneuvoston julkaisuja.
- Opetusta tukevaa materiaalia on valmistellut monitieteinen työryhmä, johon on kuulunut:

Hilppa Gregow (Ilmatieteen laitos), **Tuula Honkonen** (Itä-Suomen yliopisto), **Jouni Jaakkola** (Oulun yliopisto ja Ilmatieteen laitos), **Suvi Juntunen** (Oulun yliopisto), **Antti-Oula Juuso** (saamelainen ilmastoneuvosto), **Terhi Laurila** (Ilmatieteen laitos), **Petra B. Magga-Vars** (saamelainen ilmastoneuvosto), **Päivi Meriläinen** (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos), **Klemetti Näkkäläjärvi** (saamelainen ilmastoneuvosto), **Vilja Rentto** (Itä-Suomen yliopisto), **Marja Helena Sivonen** (Suomen ympäristökeskus), **Ulla Vesteri** (saamelaisen ilmastoneuvoston sihteeristö) ja **Henni Yläne** (Itä-Suomen yliopisto).

Ilmasto-oikeudenmukaisuus

Ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuutta on pyritty parantamaan

Keskeisiä ilmasto-oikeudellisia periaatteita:

- Yhteisen mutta eriytyneen vastuun periaate:
 - Kansainvälisissä ilmastopöimyksissä on huomioitu, että vaurilla mailla on suurempi vastuu hillitä ilmastomuutosta kuin köyhemmillä mailla. Lisäksi kehittyneillä mailla on vastuu tukea kehittyviä maita niiden ilmastotoimissa rahallisesti ja teknisen tuen avulla.
- Reilun siirtymän periaate:
 - Periaate pyrkii varmistamaan, että ilmastotoimet toteutetaan mahdollisimman oikeudenmukaisesti, huomioiden ne ryhmät ja alueet, joihin toimet saattavat kohdistua kohtuuttomalla tavalla.
- Ylisukupolvinen oikeudenmukaisuus
 - Nykyisillä sukupolvilla on oikeudellinen ja moraalinen vastuu turvata kelvolliset elinolosuhteet ja riittävät luonnonvarat tuleville sukupolville.

Ilmastonmuutos tuottaa epäoikeudenmukaisuutta 1/2

Ilmastonmuutos tuottaa epäoikeudenmukaisuutta monella tavalla:

- Vaikka ilmastonmuutos on globaali ilmiö, sen vaikutukset kohdistuvat epätasaisesti eri alueisiin ja ihmisryhmiin.
- Vaikutukset kohdistuvat usein enemmän niihin, jotka ovat vähiten vastuussa ilmastonmuutoksesta.
- Ne, joihin ilmastonmuutoksen vaikutukset kohdistuvat voimakkaammin ovat usein niitä, joilla on vähemmän resursseja sopeutua muuttuneeseen ilmastoon.
- Myös ilmastonmuutoksen hillintään tai sopeutumiseen tähtäävät politiikkatoimet voivat tuottaa epätoivottuja vaikutuksia, jotka kohdistuvat epätasaisesti eri alueisiin ja ihmisryhmiin. Ilmastotoimet voivat esimerkiksi
 - vaikeuttaa suoraan tiettyjen elinkeinojen harjoittamista
 - nostaa energian ja muiden hyödykkeiden hintoja
 - lisätä eri alueiden maankäyttöön liittyviä paineita esimerkiksi uusiutuvan energian rakentamisen ja kaivosteollisuuden leviämisen myötä

Ilmastonmuutos tuottaa epäoikeudenmukaisuutta 2/2

Saamelaiset ovat esimerkki ryhmästä, johon ilmastonmuutoksen vaikutukset ja ilmastotoimet kohdistuvat muuta väestöä voimakkaammin

- Arktinen alue lämpenee lähes neljä kertaa nopeammin verrattuna globaaliin keskiarvoon. Muuttuva ilmasto heikentää muun muassa poronhoidon edellytyksiä.
- Myös vihreän siirtymän mukanaan tuomat uudet maankäyttöön kohdistuvat paineet ulottuvat saamelaisten kotiseutualueelle ja voivat vaikuttaa kielteisesti saamelaisten elinkeinoihin ja kulttuuriin. Vuonna 2026 Suomen saamelaisten kotiseutualueella ei ole vihreän siirtymän hankkeita eli esimerkiksi tuulivoimapuistoja. Ruotsissa ja Norjassa on laajasti saamelaisten asuttamilla alueilla mm. tuulivoimaa.

Mitä ilmasto-oikeudenmukaisuus tarkoittaa saamelaisille?

Tunnustava oikeudenmukaisuus

- Tunnustetaanko saamelaisten kulttuuri, elinkeinot ja tietämys arvokkaina? Otetaanko ne vakavasti, kun ilmastopolitiikasta ja -toimista päätetään?

Menettelyllinen oikeudenmukaisuus

- Ketkä, milloin ja miten pääsevät osallistumaan päätöksentekoon?

Jakoperustainen oikeudenmukaisuus

- Miten hyödyt ja haitat, resurssit ja riskit jakaantuvat?

Itsemääräämisoikeuteen perustuva oikeudenmukaisuus

- Voiko saamelaisyhteisö päättää itse omista elinoloistaan ja tulevaisuuspoluistaan?

Saamelaisten oikeudet ja ilmastonmuutos

Saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana ovat tärkeitä myös ilmastonmuutoksen yhteydessä. Ne voidaan nähdä vähimmäisvaatimuksina ilmasto-oikeudenmukaisuuden takaamisessa:

- itsemääräämisoikeus eli oikeus vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin ja omaan tulevaisuuteen
- oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin, ml. perinteiset elinkeinot
- oikeus osallistua päätöksentekoon

Oikeuksien toteutumisessa on kuitenkin havaittu haasteita. Esimerkkitapaus *Fosen* Norjasta:

- Norjan korkein oikeus totesi, että tuulivoimapuiston rakentaminen Fosenin niemimaalle rikkoi saamelaisten poronhoitajien oikeutta kulttuuriinsa, koska tuulivoimapuiston nähtiin heikentävän merkittävästi poronhoidon edellytyksiä.
- Vuoden 2021 päätöksestä huolimatta tuulivoimalat ovat edelleen toiminnassa.
- Katso lisää esim. [täältä](#).

Ilmastoaktivismi

Ilmastoaktivismi tarkoittaa toimintaa, kuten mielenosoituksia, epäoikeudenmukaisiksi tai riittämättömiksi koettuja ilmastotoimia kohtaan.

Aktivismi voi kohdistua myös ilmastonmuutoksen hillitsemiseen, jos toimenpiteitä pidetään epäoikeudenmukaisena. Esimerkiksi saamelaiset ovat vastustaneet Norjassa ja Ruotsissa tuulivoiman rakentamista, koska se aiheuttaa haittaa poronhoidolle. Voit lukea saamelaisnuorten aktivismista [englanniksi täältä](#).

Suomessa ilmastoisovanhemmat pitävät kerran kuukaudessa mielenosoituksen eduskuntatalon portailla vaatien tehokkaampia ilmastotoimia

Ruotsissa Greta Thunberg aloitti vuonna 2018 koululakon ilmaston puolesta. Myös Suomessa on järjestetty ilmastolakkoja.

“Sehän se tässä mietityttää (vihreä siirtymä), Lappi on aina ollut Suomen pankki. Minkälainen se olisi ilman saamelaisia. Olisi kaivoksia ja olisi junarata, tuulivoimaa.” *Saamelainen perinteisen tiedon haltija, pohjoisboreaallinen alue*

Harjoittele ilmastovaikuttamista

- Pohtikaa, mihin ilmastonmuutokseen liittyvään asiaan - ilmastonmuutoksen hillintään tai siihen sopeutumiseen - haluatte vaikuttaa ja miten siihen voi vaikuttaa.
- Asia voi koskea luokkaanne, kouluanne, kuntaa, siitaanne tai vaikka koko Suomea tai maailmaa!
- Suunnitelkaa, miten haluatte vaikuttaa. Voitte esimerkiksi suunnitella mielenosoituskylttejä, kirjoittaa mielipidekirjoituksia, tehdä ympäristötaideteoksen tai julisteen!
- Voitte halutessanne lähettää kampanjanne eteenpäin- esimerkiksi koulun oppilaskunnalle tai päättäjille.

Tehtäviä

33. Miltä näyttäisi oikeudenmukainen ilmastopolitiikka?
34. Oletko huomannut ilmastonmuutoksen tai siihen sopeutumisen aiheuttamaa epäoikeudenmukaisuutta omassa tai yhteisösi elämässä? Miten tilannetta voisi korjata?
35. Kuvittele tilanne, jossa yhteisösi alueelle suunnitellaan mittavaa tuulivoimarakentamista. Millaisia ilmasto-oikeudenmukaisuuden kysymyksiä hankkeeseen voi liittyä? Tulisiko hanke sallia? Perustele näkemyksesi!

Lähteet ja lisätietoja:

- Jaakkola, J. ym.: Ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuus alkuperäiskansa saamelaisten kannalta, Suomen ilmastopaneelin julkaisu 3/2023, <https://ilmastopaneeli.fi/ilmastopolitiikan-oikeudenmukaisuus/>
- Kivimaa, P. ym.: Kuinka oikeudenmukaisuus voidaan huomioida ilmastopolitiikassa? Suomen ilmastopaneelin julkaisu 2/2021, <https://ilmastopaneeli.fi/hae-julkaisu/kuinka-oikeudenmukaisuus-voidaan-huomioida-ilmastopolitiikassa/>
- Kivimaa, P. ym.: Ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuden arviointi, Suomen ilmastopaneelin raportti 1/2023, <https://doi.org/10.31885/9789527457184>
- Kulovesi, K.: Ilmastomuutos ja saamelaisten oikeudet, <https://saamelainenilmastoneuvosto.fi/blogi/ilmastonmuutos-ja-saamelaisten-oikeudet/>

